

Kapitel 15: Europæiske værdier – og danske

*Moder Danmark elsker alle
raske drenge der kan knalde
bolden ud til verdens skue
som en lille ny havfrue
Vi er røde vi er hvide
vi står sammen sid' om side
(VM-Holdet, Re-Sepp-Ten, 1986)*

Hvad er det så dette Europa? Og hvem hører med? Er det kun dem, der historisk har været underlagt paven i Rom i en længere periode? Men hvad så med alle de latinamerikanske lande, og katolikerne i resten af verden? Eller omfatter Europa de lande, hvis vestligt påvirkede eliter har haft lyst til at være med? Så kvalificerer Rusland, Tyrkiet og Algeriet sig sammen med Ægypten, Israel og mange andre. Og hvad med Armenien og Georgien? De har de ældste kristne kirker i verdenen, men samfundene er mere klanstyrede middelhavssamfund end Libanon. Ud fra historien kan der argumenteres for praktisk taget enhver definition af Europa. Resultatet afhænger af, hvad man kan komme igennem med at gøre. Det samme gælder for de nationale stater, der udgør Europa; de europæiske værdier er karakteriseret ved at have mange nationale huse, med vægge som ret let kan flyttes, ihvert fald i teorien. En udbredt og ganske overbevisende definition af de europæiske værdier er den, der tilslutter sig den franske politiske revolutions republikanske idealer, har været med i den modernisering, der er fulgt af den britiske industrielle omvæltning, og har taget den tyske romantiske tænkings forestilling om kollektiv og individuel identitet til sig. Alt sammen udfoldet på baggrund af en katolsk eller en reformert – men ikke ortodoks – kristendom. Altså 'Europa' består af industrielle og sækulariserede stater med respekt for menneskerettighederne, paradoksalt nok gerne med et traditionelt monarkistiske overhovede.

Men altså netop stater i flertal. I denne sammenhæng er det vigtigste ikke de fælles europæiske værdier, men de nationale forskelle, der til sammen udgør en mangfoldig og stadigt skiftende enhed. Kort sagt spillet mellem de forskellige nationale stater, såvel de store, som jeg her har skrevet mest om, og de mange små, fra hvis perspektiv jeg har anskuet de store. Det billede, som står tilbage fra analysen af den brogede europæiske historie, er især betydningen af 'tilfældet' – dvs. de resultater man ikke kunne have forudset, men godt kan forklare bagefter – ved tilblivelsen af de stater, vi kender i dag. Andre havde været lige så tænkelige. Der ligger ingen særlig lovmæssighed bag det faktum, at Norden er blevet til 5 stater og 4 selvstyrende områder og Centraleuropa opløst i et endnu uafklaret antal lande, mens de britiske øer og den pyrenæiske halvø indtil videre hver kun har givet plads for to moderne nationstater. Det betyder ikke, at en hvilken som helst konstellation ville have været mulig; det særligt europæiske er konstellationen af mange uafhængige, mere eller mindre centralt styrede stater. Afgørende er ikke hvilke stater, der blev, men at der blev flere. Mangfoldigheden og tilfældet er det fælles i det europæiske. De tilsyneladende 'tilfældigheder' udspillede sig inden for et bestemt sæt af kulturelle og geografiske betingelser, som blot er vanskelige at få øje på i dag, fordi de har bredt sig til hele verden som

en norm for omgangen mellem stater og nogle steder endda for omgangen mellem indbyggerne og deres stater.

Jeg håber, at det er lykkedes mig at overbevise om Danmarks og danskernes centrale plads inden for dette større billede, hvor flimrende det end er. Argumentationen henvender sig især til danskere – i hvert fald dansk læsende – men det er paradoksalt nok også dem, der har ytret størst tvivl om Danmarks tilhørsforhold til det reelt eksisterende Europa. Men ‘vi’ passer faktisk som fod i hose til de generelle mønstre for europæisk kultur, som jeg har søgt at fremdrage. Omvendt mener jeg også, at den ‘danske’ vej til den nationaliserede modernitet burde fylde mindst lige så meget på den komparative historiske sociologis landkort som Sverige eller Storbritannien, men det er opgaven for en anden bog, på et andet sprog. Her bliver vi ved det danske i det mangfoldige Europa. Den nuværende danske nationstat er, som det er fremgået af det foregående, et resultat af de generelle moderniserings- og nationaliseringsprocesser i Europa, men et resultat, der er blevet så konsekvent gennemført, at resultatet er blevet en nationstat med en exceptionel grad af identitet mellem stat og nation. Men selv denne lille, og efter egen nationaldemokratiske mening forbilledlige, nation viser sig ved nærmere eftersyn at være knap så ukompliceret og usammensat, som vi antager, når vi foreslår resten af Europa at organisere sig i stater af samme “forbilledlige” størrelse.

Den nationale integrationsproces kan nemlig med lige så fuld ret, som historikeren Steen Bo Frandsen gør det i en pågående undersøgelse, beskrives som Københavns kolonisering af Jylland. De vestlige og nordlige dele af denne fjerne halvø levede bortset fra enkelte debatter i stænderforsamlingerne indtil den nationale vækkelse efter 1842 stort set sit eget uanfægtede og uberørte liv godt skjult fra magtens centrum i København. Til gengæld havde Jylland været integreret i den nordtyske økonomi med Hamburg som omdrejningspunkt. Efter tabet af Slesvig-Holsten var der ikke råd til denne lige glade tolerance. Under overskriften “hvad udad tabtes skal indad vindes” blev Jylland og jyderne opdaget og koloniseret over en periode på godt hundrede år. I konkret, fysisk forstand via opdyrkningen af heden, men også i mere overført forstand. Jyske, fynske og sjællandske bønder blev danske i en vellykket national integrationsproces, som først toppede i 1960’erne med udbredelsen af det monopoliserede TV og de københavnske frokostaviser. Danskheden blev som i de andre europæiske lande indlært gennem skoler, medier og kulturpolitikken, men også gennem organisationerne og socialpolitikken.

Baggrunden for denne exceptionelt vellykkede nationale integration var en historisk proces præget af støt indskrænkning af rigets geografiske område, uden at den nationale eksistens på noget tidspunkt kom i fare. Måske bortset fra første halvdel af 1300-tallet, midten af 1600-tallet under Svenskekrigene og tiden med revanchistiske ønsker efter nederlaget 1864 indtil den officielle, danske accept af afståelsen af Slesvig i 1878 efter ophævelsen af paragraf 5 med dens løfte om folkeafstemning i de nordlige dele af landet. Denne historie, præget af en kombination af fredelig af-imperialisering og uantastet national eksistens, har præget den herskende – i hvert fald de herskendes – opdragelse til “det nationale”. Og siden er opfattelsen med stor succes indpodet i børnene via skolesystemet. Ironisk nok er denne indpodning af en “ikke-nationalistisk” småstatsnationalisme ikke blevet svækket med udraderingen af historieundervisningen i skoleundervisningen i 1960’erne. Måske endda tværtimod. Fra at være værdier, der blev lagt åbent frem i en mere eller mindre indoktrinerende undervisning – og som man derfor kunne gøre oprør mod eller grine af – er de blevet til selvfølgelige, ikke-diskuterede, bærende elementer i en bestemt politisk kultur, en mentalitet. Alle de “positive”

danske karaktertræk – i det omfang ‘vi’ overhovedet har dem – er altså noget historien har påtvunget os. Denne politiske kultur har bestemt sine positive, civiliserede, tolerante sider, som vi stadig – med rette – misundes af andre. Men det er også en kultur ofte præget af en hadsk og frygtssom berøringsangst over for de andre, de fremmede. Det gælder f.eks. den perspektivløse nej-holdning til EF og Europa, uanset hvilket politisk indhold der lægges i samarbejdet. For slet ikke at tale om den aktuelle holdning til indvandrere og flygtninge. Men ikke nødvendigvis for den uskrømtede sejrslust i årene omkring 1986 over at have et af verdens allerbedste fodboldhold. Faktisk er det et sundt brud med lilleputs selvglæden at turde måle sig med de store – på deres præmisser. Og så alligevel bevare den typisk selvironiske distance, som præger det selvsamme fodboldholds antiheroiske slagsang.

*Som den lille grimme ælling
blir man rød og hvid på tælling
svæver som de hvide svaner
på alverdens udebaner*

*Vi går frem mod fodboldstater
som de tapre tinsoldater
som den lille store klavs
klapper vi med hatten davs*

*Vi er røde
vi er hvide
vi står sammen sid' om side*

*Selv olé må luk' sit øje
når han ser en rød-hvid trøje
vi må kæmpe for det land
der er boldens H.C. And.*

*Moder Danmark elsker alle
raske drenge der kan knalde
bolden ud til verdens skue
som en lille ny havfrue*

*Vi er røde
vi er hvide
vi står sammen sid' om side*

*Vi' humør og støvlekrudt
vi er nederlag forbudt
vi' kulør og høje banner
vi' de bedste roligan'er*

(VM-Holdet, *Re-Sepp-Ten*, 1986)

Når vi synger denne sang på stadion føles det helt fint at være dansker – bare man ikke er tvunget til at være sammen altid. Muligheden for til tider legitimt at kunne distancere sig fra

sin nationale baggrund er vel lige præcis forskellen på ægte, tolerant folkelighed og intolerant populisme. Er danskhed stadig “folkelig” på den måde, “da har vi i sandhed drevet det vidt” – også selv om jeg personligt ikke kan se, at det er en grund til at være modstander af europæisk samarbejde.